

Επιστημονική Ημερίδα

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Πού αρχίζει το παρελθόν μας; **Η συγκρότηση της επιστήμης της Παλαιοανθρωπολογίας και της Παλαιολιθικής Αρχαιολογίας στην Ελλάδα**

Σάββατο 1 Φεβρουαρίου 2014
Μουσείο Ιστορίας Πανεπιστημίου Αθηνών, Θόλου 5, Πλάκα

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

Γιώργος Βαβουρανάκης, *Ο Χρήστος Τσουντας και οι ιστορικές ρίζες του ερευνητικού χάσματος ανάμεσα σε Παλαιολιθική και Νεολιθική Αρχαιολογία στην Ελλάδα*

Μολονότι η παλαιολιθική και η νεολιθική περίοδος συναποτελούν, μαζί με τη μεσολιθική, τη λεγόμενη Εποχή του Λίθου, η παλαιολιθική έρευνα στην Ελλάδα συχνά διαχωρίζεται από την αντίστοιχη νεολιθική με πολύ πιο αυστηρά διακριτό τρόπο από ό,τι θα αναμενόταν, ενώ δεν λαμβάνει και ανάλογη σημασία. Το χάσμα αυτό μπορεί να αποδοθεί στην κεντρική σημασία της αρχαιολογίας στην Ελλάδα σε σχέση με το αφήγημα της εθνικής ταυτότητας, ιδίως όπως αυτό διαμορφώθηκε στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, μία περίοδο διαμόρφωσης και παγιοποίησης της Ελλάδας ως εθνικού κράτους. Τότε η νεολιθική περίοδος θεωρήθηκε προβαθμίδα των θεωρούμενων ως «πολιτισμών του Αιγαίου», ιδίως του μυκηναϊκού και δευτερευόντως του μινωικού και του κυκλαδικού.

Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στις ρίζες της παραπάνω αντίληψης στο έργο του Χρήστου Τσουντα, ο οποίος υπήρξε ένας από τους θεμελιωτές της προϊστορικής αρχαιολογίας στην Ελλάδα. Ο Τσουντας έδρασε στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μία περίοδο μεταιχμιακή για την επιστημολογική συγκρότηση της αρχαιολογίας. Τότε ξεκίνησε μία συστηματική κριτική στο κυρίαρχο πρότυπο της αρχαιολογίας ως ιστορίας των έργων τέχνης, η οποία είχε ως τότε υποστηρίξει και την εθνική ταυτότητα των κατοίκων του νεαρού σχετικά σύγχρονου ελληνικού κράτους. Ο Τσουντας αποδέχθηκε την κριτική αυτή και ενσωμάτωσε στην έρευνά του στοιχεία της θετικιστικής και πρώιμης νεωτερικής επιστημολογικής τάσης της αρχαιολογίας, αλλά ταυτόχρονα συνέδεσε τα αποτελέσματα των ερευνών του και με το παλαιότερο κλασικιστικό υπόδειγμα. Με τον τρόπο αυτό δημιούργησε ένα ιδιαίτερο επιστημολογικό πλαίσιο για την ελληνική αρχαιολογία, το οποίο μπορούσε να παράγει ένα αρχαιολογικό, αφήγημα για την προέλευση, ανάπτυξη και εξέλιξη του πολιτισμού στην προϊστορική Ελλάδα, το οποίο ήταν ταυτόχρονα θετικιστικό στη μέθοδο αλλά και συμβατό με την παλαιότερη

κλασικιστική αντίληψη. Ωστόσο, στο αφήγημα αυτό η αφετηρία του πολιτισμού τοποθετήθηκε στη νεολιθική και όχι στην παλαιολιθική περίοδο. Η διαφοροποίηση αυτή εδραιώθηκε μέσα από τη θέση-κλειδί που κατέλαβε ο Τσούντας και στην ανάπτυξη της αρχαιολογικής επιστήμης αλλά και στη διαμόρφωση της εικόνας που ακόμη και σήμερα εν πολλοίς έχει το ευρύ κοινό για το προϊστορικό παρελθόν του ελληνικού χώρου.

Παρασκευή Ελεφάντη, «Παλαιολιθικά εργαλεία προερχόμενα δήθεν εξ' Ελλάδος»: η ανάπτυξη της Παλαιολιθικής Αρχαιολογίας στην Ελλάδα σε συνάρτηση με τις επιστημολογικές και κοινωνικές εξελίξεις κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ού αιώνα

Η Παλαιολιθική αρχαιολογία και οι συγγενικές επιστήμες της γεωλογίας και της παλαιοντολογίας αποτέλεσαν την προμετωπίδα της επιστημονικής διανόησης στη Δυτική Ευρώπη κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Οι ανακαλύψεις τους, οι οποίες προέκυψαν στο πλαίσιο των μεγάλων δημόσιων έργων της Βιομηχανικής Επανάστασης, δημιούργησαν μια καινούργια προοπτική στη μελέτη της ιστορίας του ανθρώπινου είδους, καθώς επιβεβαίωσαν με επιστημονικό τρόπο τον αναπόφευκτο χαρακτήρα της εξέλιξης στη φύση και στον πολιτισμό. Αρωγός στη διάδοση των εξελικτικών θεωριών υπήρξε η ανερχόμενη αστική τάξη, η οποία χρησιμοποίησε την έννοια της εξέλιξης ως ιδεολογικό έρεισμα προκειμένου να δικαιολογήσει την πλήρη οικονομική και κοινωνική της επικράτηση έναντι των παραδοσιακών κοινωνικών ομάδων πλούτου και γοήτρου. Υπό αυτή την έννοια, έχει προταθεί ότι το προϊστορικό παρελθόν της Ευρώπης δεν αποκαλύφθηκε αλλά κυρίως εφευρέθηκε. Η απήχηση της παλαιολιθικής έρευνας στην κοινωνία της Δυτικής Ευρώπης αντικατοπτρίζεται πολύ γλαφυρά στις εικαστικές τέχνες, καθώς για πρώτη φορά την εποχή αυτή εμφανίζονται απεικονίσεις των πρώτων ανθρώπων και του φυσικού τους περιβάλλοντος, οι οποίες μάλιστα εξελίσσονται σε ρεαλισμό όσο πιο πολύ πυκνώνουν οι επιστημονικές ανακαλύψεις.

Στην Ελλάδα, οι πρώτες ανακαλύψεις παλαιολιθικού και παλαιοντολογικού ενδιαφέροντος έρχονται στο φως παράλληλα με αυτές της Δυτικής Ευρώπης στα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα, με την πρωτοβουλία ερευνητών της αλλοδαπής. Ωστόσο, χρειάστηκε παραπάνω από έναν αιώνα για να ενταχθεί η Ελλάδα στον παγκόσμιο παλαιολιθικό χάρτη, γεγονός που επετεύχθη ύστερα από τις πρωτοποριακές έρευνες των Βρετανών στην Ήπειρο, των Αμερικάνων και των Γάλλων στην Πελοπόννησο και των Γερμανών στη Θεσσαλία. Η παρούσα ανακοίνωση συζητά ορισμένες από τις παραμέτρους οι οποίες απέτρεψαν τη γρήγορη ανάπτυξη της παλαιολιθικής έρευνας στην Ελλάδα παρά το υποσχόμενο ξεκίνημά της. Η συζήτηση εστιάζεται στο επιστημολογικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκαν οι φυσικές επιστήμες στην χώρα τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Επίσης συζητά το ερευνητικό ενδιαφέρον των ξένων αρχαιολογικών σχολών στην Ελλάδα που ελάχιστα απηχούσε τις επιστημονικές εξελίξεις των χωρών προέλευσής τους, αλλά και τις επιδιώξεις και το βαθμό αστικοποίησης της ελληνικής κοινωνίας, η οποία, σε αντίθεση με την αντίστοιχες ευρωπαϊκές, απέβλεπε στη συνέχεια και όχι στη ρήξη με το – αρχαιοελληνικό – παρελθόν της.

Νίκος Ευστρατίου, *Η αναζήτηση και διαχείριση του παλαιολιθικού ιστορικού χρόνου στην Ελλάδα σήμερα*

Η μελέτη της Παλαιολιθικής εποχής είτε μέσα από τα παλαιοανθρωπολογικά ευρήματα ή τα υλικά κατάλοιπα, σηματοδοτεί σε παγκόσμιο επίπεδο την αναζήτηση και την ερμηνεία της εμφάνισης του ανθρώπινου είδους και της 'περιπέτειάς του' μέχρι τις μέρες μας. Έννοιες όπως 'χρόνος', 'αρχαιότητα', 'εξέλιξη', 'αλλαγή', 'διαφορετικότητα', 'κινητικότητα' και 'παγκοσμιότητα', αποτελούν μέρος μιας 'προ'-ιστορικής αφήγησης, που αν και διεξάγεται με σαφή επιστημονικά αρχαιολογικά χαρακτηριστικά, εξελίσσεται κάθε φορά μέσα σε συγκεκριμένα πολιτισμικά και πολιτικά πλαίσια, και επηρεάζεται από αυτά.

Η περίπτωση της Ελλάδας δεν αποτελεί εξαίρεση. Συγκεκριμένες συνθήκες, ιστορικές, κοινωνικές και πολιτισμικές, - παλαιότερες και σημερινές - έχουν θέσει τα όρια μέσα στα οποία διαμορφώνεται η τρέχουσα αντίληψη για το παλαιολιθικό παρελθόν, η οποία στη συνέχεια διαχέεται και ανακυκλώνεται σε ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς χώρους. Στην εισήγηση αυτή θα παρουσιαστούν και συζητηθούν κριτικά όλα τα παραπάνω.

Φώτιος-Αλέξανδρος Καρακωστής, *Αφήγηση μιας Εξέλιξης: Η φυσική ανθρωπολογία στην Ελλάδα από το 1884 έως τις απαρχές του 21ου αιώνα*

Η επιστήμη της φυσικής ανθρωπολογίας διερευνά την βιοπολιτισμική εξέλιξη του ανθρώπου θέτοντας ως κύριο στόχο τη μελέτη και την ερμηνεία της βιολογίας και της συμπεριφοράς του γένους του Ανθρώπου (Homo) καθώς και των πρωτευόντων. Κατά την διάρκεια των τελευταίων αιώνων, η εξέλιξη του Ανθρώπου αποτέλεσε το επίκεντρο πολυάριθμων διεπιστημονικών ερευνών παγκοσμίως. Μολονότι οι ανακαλύψεις που αφορούν την ανθρώπινη εξέλιξη αποτελούν πανανθρώπινη κληρονομιά, η φύση και η πορεία της έρευνας σε κάθε χώρα καθορίστηκαν από το εκάστοτε εγχώριο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Στην Ελλάδα, η ανθρωπολογική έρευνα δομήθηκε επάνω σε ιδιαίτερες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες συχνά επισκίασαν την πραγματικά αντικειμενική και επιστημονική προσέγγιση του πανανθρώπινου παρελθόντος. Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στην παρουσίαση του ιστορικού της ανθρωπολογικής έρευνας στην Ελλάδα, υπό το πρίσμα αυτών ακριβώς των ιδεολογικών και κοινωνικοπολιτικών επιρροών.

Βαγγέλης Καραμανωλάκης, *Από τη σκοπιά του ιστορικού: εθνική ιστορία και προϊστορική αρχαιολογία*

Η ελληνική εθνική ιστορία συγκροτήθηκε ως επιστημονικός κλάδος στο 19^ο αιώνα, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ιστορισμού και μέσα στους ανταγωνισμούς που γεννούσε η συγκρότηση των εθνών κρατών στη Βαλκανική. Οντας, όπως οι άλλες αντίστοιχες, μια ιστορία εν κινήσει επεδίωκε συνεχώς να διευρύνει τα όρια του ελληνικού παρελθόντος, αφενός τοποθετώντας την έναρξή του όσον το δυνατόν σε παλαιότερες εποχές, αφετέρου

ενσωματώνοντας στην αφήγηση τις νέες χρονικές περιόδους. Για το σκοπό αυτό άλλωστε αξιοποίησε όσα άλλες επιστημονικές πειθαρχίες, όπως η αρχαιολογία, η λαογραφία, η γλωσσολογία, πρόσφεραν στην ανάδειξη των περιόδων που η ίδια δεν μπορούσε λόγω έλλειψης γραπτών στοιχείων να μελετήσει. Κεντρικό ερώτημα αυτής της εισαγωγικής παρέμβασης αποτελεί η πολύπλευρη και πολυσύνθετη σχέση του εθνικού παρελθόντος, όπως συγκροτήθηκε στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους, με την προϊστορική περίοδο στον ελλαδικό χώρο.

Συγκεκριμένα τίθενται τρεις παράμετροι αναφορικά με αυτή τη σχέση:

A. ο τρόπος συγκρότησης του εθνικού παρελθόντος και η συζήτηση γύρω από την οριοθέτηση της έναρξής του

B. η συμβολή της αρχαιολογίας στη συγκρότηση του εθνικού παρελθόντος ιδιαίτερα κατά τον 19^ο αιώνα ως κύριου αποδεικτικού μέσου της σύνδεσης με την κλασική αρχαιότητα και η σύγκρισή της με άλλες πειθαρχίες, όπως εκείνη της φυσικής ανθρωπολογίας.

Γ. η συγκρότηση της προϊστορικής αρχαιολογίας ως επιστημονικού κλάδου από τη δεκαετία του 1960, στο πλαίσιο των νέων διεθνών προσανατολισμών του συγκεκριμένου κλάδου και του αναστοχασμού γύρω από την έννοια του παρελθόντος.

Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη, Τα λίθινα τέχνηρα της παλαιολιθικής εποχής ως αρχαιολογικό εύρημα: πρόσληψη και διαχείριση

Η επινόηση του εργαλείου - με την τεχνική της λάξευσης - συνιστά το από κριτήριο της εμφάνισης του ανθρώπου (*Homo habilis*) γύρω στα 2,5 εκ. χρόνια και της διαφοροποίησής του από το γένος των αυστραλοπιθήκων. Τα λίθινα αποτελούν το κατεξοχήν αρχαιολογικό εύρημα μιας παλαιολιθικής θέσης στο οποίο εστιάζει η μελέτη του υλικού πολιτισμού της συγκεκριμένης εποχής. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει και να σχολιάσει τους τρόπους πρόσληψης, αντιμετώπισης και διαχείρισης των λίθινων τέχνηρων της Παλαιολιθικής εποχής στην Ελλάδα από την ανασκαφή έως τη δημοσίευση. Θα συζητηθεί επίσης ο ρόλος τους στη μουσειακή απόδοση του παλαιολιθικού παρελθόντος σε σχέση με τα λοιπά συστατικά στοιχεία του υλικού πολιτισμού, όπως τις δομές κατοικίας, τις ταφές, τα αντικείμενα κόσμησης και τα έργα τέχνης τα οποία, καθώς σπανίζουν η απουσιάζουν εντελώς στη χώρα, σπάνια αναπαρίστανται.

Αντώνης Λιάκος, Η παραγωγή του παρελθόντος και το σχίσμα ιστορίας - προϊστορίας

Το σημαντικότερο ερώτημα που άνοιξαν οι εξελικτικές θεωρίες ήταν η θέση του ανθρώπου στον κόσμο, οι σχέσεις του με τη φύση, το μοντέλο της εξέλιξης, η θέση της ιστορίας στο πλαίσιο της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους. Εκείνη που υπήρξε ίσως η θεαματικότερη επίδραση ήταν ότι έφεραν την ιστορία μπροστά στη σκοτεινή άβυσσο του χρόνου. Η φράση, που είχε επινοηθεί τον 18ο αιώνα από τον Buffon (1707 – 1788), σήμαινε τη βαθιά ιστορία της διαμόρφωσης της επιφάνειας της γης -τη γεωλογία- και την μακρά

ιστορία των ειδών μέσα από τα απολιθώματα και τα οστά (fossils), τη βιολογία και την παλαιοντολογία. Η μελέτη των γεωλογικών στρωμάτων και των βιολογικών ειδών, στα πλαίσια του παραδείγματος της εξέλιξης, έγιναν ιστορικές επιστήμες συνοδευμένες από την αρχαιολογία και την ανθρωπολογία, ανοίγοντας μπροστά στην ιστορία κυριολεκτικά ένα αβυσσαλέο χρόνο, σκοτεινό με ελάχιστες ενδείξεις που φώτιζαν μικρές περιοχές. Θα αποδέχονταν οι ιστορικοί μια τέτοια πρόκληση;

Για τον Leopold von Ranke (1795 – 1886), την εμβληματική μορφή του ιστορικισμού, η ιστορία έπρεπε να κερδίσει την ανεξαρτησία της από τη φιλοσοφία και να γίνει μια αυτοτελής και διακριτή επιστήμη. Αυτό σήμαινε ότι συζητήσεις και αναζητήσεις για την 'βαθεία ιστορία', το 'γεωλογικό χρόνο', το 'βέλος του χρόνου', για τις διαδικασίες σχηματισμού του ανθρώπινου είδους και τις απαρχές της κοινωνίας θα έπρεπε να μείνουν έξω από τα ενδιαφέροντα των ιστορικών. Για έναν απλό λόγο. Οι ιστορικοί χρησιμοποιούν γραπτές πηγές. Επομένως μόνο για την περίοδο που υπάρχει διαθεσιμότητα αυτών των πηγών και μπορούμε να τις διαβάσουμε, θα έπρεπε να ενδιαφερόμαστε για την ιστορία. Από την περίοδο της γραφής και εντεύθεν αρχίζει η ιστορική περίοδος. Τα πριν ανήκουν στην προϊστορία.

Ο χωρισμός και η διάκριση ιστορίας και προϊστορίας σήμαινε τη δημιουργία ενός σχίσματος στη μελέτη του παρελθόντος. Οι ιστορικοί θα ενδιαφέρονταν για την ιστορία και μόνο. Άφησαν στους ανθρωπολόγους και στους αρχαιολόγους το υπόλοιπο παρελθόν. Η ίδια η λέξη προ-ιστορία σημαίνει μια περίοδο χωρίς ιστορία. Ιστορία ίσον πολιτισμός, συνείδηση, εξέλιξη. Τα προηγούμενα ανήκουν εκεί που ανήκουν και όσοι είναι εκτός πολιτισμού. Έως το τέλος του 20ου αιώνα, τα μεγάλα μουσεία των δυτικών μητροπόλεων στέγαζαν τους ιστορικούς πολιτισμούς στα μουσεία ιστορίας ή πολιτισμού. Αλλά διάκριση ιστορίας-προϊστορίας αφορούσε όχι μόνο τη διάκριση στο χρόνο, αλλά και τη διάκριση στο χώρο, ανάμεσα στον ευρωπαϊκό χώρο -ακόμη και στις μακρινές του απαρχές στη Μέση Ανατολή-, και στο μη ευρωπαϊκό, στον εξω-ευρωπαϊκό χώρο. Αυτή η γεωγραφική διάκριση εμπεριείχε με τη σειρά της μια αξιολογική διάσταση. Τα παλαιολιθικά και τα νεολιθικά ευρήματα εκτίθονταν δίπλα στις αίθουσες που στέγαζαν τους πολιτισμούς της υποσαχάρειας Αφρικής, της Ωκεανίας, του Ειρηνικού και του αρκτικού κύκλου, δηλαδή στα μουσεία της φυσικής ιστορίας.

Το σύνορο ανάμεσα στην ιστορία και την προϊστορία περνάει από τη διάκριση ανάμεσα στις γραπτές πηγές και στα υλικά κατάλοιπα των ανθρώπινων κατασκευών. Πρόκειται για μια παράξενη διάκριση ανάμεσα σε δυο ανθρώπινες δραστηριότητες. Γιατί όμως οι ιστορικοί δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν και υλικά κατάλοιπα, όπως οι αρχαιολόγοι; Διότι οι γραπτές πηγές δηλώνουν συνείδηση. Επομένως αντικείμενο της ιστορίας δεν είναι τα ίχνη των ανθρώπων πάνω στον πλανήτη. Είναι μόνο εκείνες οι περίοδοι που έχουν συνείδηση ιστορίας.

Μάρλεν Μούλιου, Η παλαιολιθική τέχνη σε μουσειακό περιβάλλον. Σκέψεις με αφορμή την έκθεση «Τέχνη την Εποχή των Παγετώνων» (Βρετανικό μουσείο, 7/2-2/6/2013)

Η παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσει να παρουσιάσει συνθετικά τα δεδομένα της πρόσφατης έκθεσης «Τέχνη την Εποχή των Παγετώνων. Η έλευση του σύγχρονου νου», που φιλοξενήθηκε στο Βρετανικό Μουσείο το 2013 γνωρίζοντας τεράστια επιτυχία, θαυμασμό και αποδοχή από τους θεατές-επισκέπτες και παράλληλα να θέσει ορισμένα ευρύτερα ερωτήματα για την ερμηνεία και προβολή της παλαιολιθικής τέχνης στο μουσειακό περιβάλλον. Με δεδομένη τη σπάνια ευκαιρία συνέκθεσης μοναδικών γλυπτών, εγχάρακτων σχεδίων και κοσμημάτων, χρονολογούμενων από το 40.000 έως το 10.000 π.Χ. από διάφορες θέσεις κυρίως εντός Ευρώπης, η έκθεση έτυχε ωστόσο και κριτικής από μερίδα του τύπου για την ερμηνευτική επιλογή των δημιουργών της να συμπεριλάβουν σε αυτήν έργα μοντέρνας τέχνης σε μια απόπειρα διατύπωσης νοηματικών συσχετισμών και συναισθηματικών συνδέσεων ανάμεσα στον άνθρωπο της παλαιολιθικής εποχής, τον καλλιτέχνη δημιουργό του 20ου αι. και το σύγχρονο επισκέπτη.

Με αφετηρία την ερμηνευτική στόχευση και τις επικοινωνιακές επιλογές της έκθεσης, το βασικό ερώτημα που προκύπτει για περαιτέρω ανάπτυξη και συζήτηση ξεπερνά τα όρια του συγκεκριμένου παραδείγματος και αφορά τη δημιουργική και συναισθηματική αναπλασίωση έργων από το μακρινό παρελθόν στο μουσείο, τις δυνατότητες που παρέχει για την πραγμάτευση οικουμενικών και διαχρονικών θεμάτων καθώς και τους πιθανούς περιορισμούς της.

Γιόρια Παναγοπούλου, Η έρευνα της παλαιολιθικής εποχής στον ελληνικό Τύπο κατά τη δεκαετία του 1960

Στο επίκεντρο της παρούσας μελέτης τοποθετούνται τα στοιχεία εκείνα, τα οποία περισσότερο ή λιγότερο περιστρέφονται γύρω από αυτό που ορίζεται ως παλαιολιθική έρευνα, όπως αυτά παρουσιάζονται στον Τύπο της δεκαετίας του '60. Μέσω του δειγματοληπτικού προσανατολισμού που δόθηκε στην έρευνα, με την επιλογή τεσσάρων εφημερίδων - *Βήμα, Νέα, Ελευθερία, Μακεδονία* - επιχειρείται να νοηματοδοτηθεί ο όρος *άρθρο*, το οποίο αφορά στην *Παλαιολιθική εποχή*, να καταδειχθεί ο «χώρος» τον οποίο καταλαμβάνει η αρχαιολογική είδηση στον Τύπο της υπό εξέταση περιόδου και να εξαχθούν όσο το δυνατόν ασφαλή ποσοτικά και ποιοτικά συμπεράσματα για το χαρακτήρα αυτών των αναφορών. Η προσέγγιση της αρθρογραφίας βασίζεται αφενός σε μορφολογικά κριτήρια και αριθμητικά δεδομένα και αφετέρου σε μία περισσότερο ενδοσκοπική πραγμάτευση. Έτσι, μέσω της συνδυαστικής μελέτης μίας σειράς ενίοτε ετερόκλιτων στοιχείων, επιδιώκεται τελικά να απαντηθεί το κατά πόσο και με ποιους όρους το παλαιολιθικό εύρημα αποτελεί είδηση κατά την ταραγμένη δεκαετία του '60 και παράλληλα «ψηλαφείται», έστω και υπαινικτικά τόσο η θεματική ωριμότητα του Τύπου όσο και το επίπεδο πολιτιστικής καλλιέργειας του λαού προς τον οποίο αυτός απευθύνεται.

Γιάννος Πέτρου, *Η Παλαιολιθική εποχή στα ελληνικά μουσεία*

Τα αρχαιολογικά μουσεία, ως ιδρύματα που προάγουν τον πολιτισμό, λειτουργούν ως διαμεσολαβητές ανάμεσα στην επιστημονική έρευνα και τους επισκέπτες τους. Οφείλουν να αξιοποιήσουν τα διατιθέμενα ευρήματα με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτός που επισκέπτεται το μουσείο να αποκτήσει μια επιστημονικά έγκυρη εικόνα του ιστορικού πλαισίου στο οποίο εντάσσονται, όπως επίσης και μια ορθή αντίληψη των διαφόρων δραστηριοτήτων του ανθρώπου στις αρχαίες εποχές. Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται δύσκολα όσο πιο πολύ απομακρυνόμαστε από τις ιστορικές περιόδους. Στην προκειμένη περίπτωση η Παλαιολιθική εποχή, λόγω της ένδειας του υλικού και της περιορισμένης έκτασης της έρευνας σε αυτό το πεδίο, συνιστά μια ιδιαίτερη πρόκληση. Στόχος αυτής της εργασίας είναι να διαγνώσει τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η Παλαιολιθική εποχή και προβάλλονται τα παλαιολιθικά ευρήματα μέσα στα μουσεία της Ελλάδος, ώστε να εξαχθούν κάποια γενικά συμπεράσματα σχετικά με το πώς αντιμετωπίζεται η εν λόγω εποχή από αυτούς που έχουν την ευθύνη για την οργάνωση των συλλογών.

Δημήτρης Πλάντζος, *Οι «υλιστικές διδασκαλίες» του Σωτηρίου Δάκαρη και το ίνδαλμα του νεοκλασικισμού*

Η πρόσληψη του παλαιολιθικού παρελθόντος του ελλαδικού χώρου δεν ακολούθησε πάντοτε την ίδια πορεία με την αποδοχή, συχνά ενθουσιώδη, άλλων περιόδων της ελληνικής αρχαιότητας. Συχνά μάλιστα, όπως στην περίπτωση του καθηγητή Σωτηρίου Δάκαρη ο οποίος απολύθηκε από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων το 1968 καθώς η διδασκαλία του περί παλαιολιθικής θεωρήθηκε ότι αποτελούσε ασέβεια εναντίον της επίσημης θρησκείας, η έρευνα της απώτατης αρχαιότητας του εθνικού χώρου αντιμετωπίστηκε μάλλον ως ανεπιθύμητη και ενοχλητική πολυτέλεια παρά ως υποχρέωση της θεσμικής επιστήμης. Υπεύθυνες για τον διαχωρισμό αυτόν είναι οι υπόρρητες ρατσιστικές απόψεις που υποθάλπει το εθνικό αφήγημα ήδη από τα τέλη του 19ου αι., καθώς και η ηγεμονική επιβολή του νεοκλασικού ινδάλματος, το οποίο αφομοιώνει μεν στοιχεία περιόδων όπως η μινωική ή η μυκηναϊκή (με τη βοήθεια άλλωστε των ομηρικών επών ή της μεταγενέστερης ελληνικής, κυρίως μάλιστα αθηναϊκής λογοτεχνίας), αλλά παράλληλα απορρίπτει και εν τέλει συσκοτίζει εποχές όπως η παλαιολιθική που εμφανίζονται ανοίκειες ως προς αυτό και ως εκ τούτου μη αξιοποιήσιμες.

Τις τελευταίες όμως δεκαετίες, παρατηρείται μια σχετική στροφή στον τρόπο που η παλαιολιθική ενσωματώνεται στο εθνικό αφήγημα, κυρίως στο επίπεδο της δημόσιας ιστορίας και των λαϊκών, μη ακαδημαϊκών αναπαραστάσεων του ιστορικού χώρου. Με βάση μια συχνά αυτοσχέδια «αισθητική της αυτοχθονίας», η απώτατη ιστορία του ελλαδικού χώρου εξελληνίζεται αναχρονιστικά, ετεροπροσδιορίζεται και ανακατασκευάζεται με άξονα την τρέχουσα πολιτική συζήτηση.

Βασιλική Σχίζα, Ο παλαιολιθικός άνθρωπος και ο πολιτισμός του στα σχολικά εγχειρίδια

Το σχολικό εγχειρίδιο συμβάλλει σημαντικά στην εξοικείωση των μαθητών με τη σύγχρονη επιστημονική έρευνα. Ειδικότερα σε σχέση με τα σχολικά βιβλία ιστορίας θα μπορούσε να διατυπωθεί η άποψη ότι αποτελούν βασικό παράγοντα στη συγκρότηση συλλογικής μνήμης και εθνικής ταυτότητας. Χάρη στην ιδιαίτερη σημασία τους στην παρουσίαση και ανάδειξη του παρελθόντος κρίθηκε σκόπιμο να μελετηθούν για την παρούσα μελέτη τα βιβλία ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση από τις αρχές του 20ού αιώνα. Τα κύρια ερωτήματα που τέθηκαν ήταν κατά πόσο παρουσιάζεται η παλαιολιθική εποχή ως στοιχείο της ελληνικής ταυτότητας και κατά πόσο επιδιώκεται η σύνδεση της παλαιολιθικής εποχής με τα ευρήματα των μεταγενέστερων εποχών στον ελλαδικό χώρο. Επιπρόσθετα, διερευνάται κατά πόσο συμβαδίζει το σχολικό εγχειρίδιο με τη σύγχρονη αρχαιολογική έρευνα, ενώ επίσης ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στον τρόπο αποτύπωσης του παλαιολιθικού ανθρώπου.

Μιχάλης Φωτιάδης, Η Εποχή του Λίθου στην Ελλάδα γύρω στο 1870

Περιγράφω τις έρευνες που έγιναν στην Ελλάδα για την Εποχή του Λίθου τις δεκαετίες του 1860 και 1870. Το ενδιαφέρον γι'αυτές τις έρευνες και οι συνακόλουθες δημοσιεύσεις προήλθαν από ένα μικρό αριθμό Ευρωπαίων, κυρίως Γάλλων, σοφών. Εξετάζω τις σχετικές δημοσιεύσεις, παρακολουθώντας αφενός την γνώση που παρήγαγαν για την Εποχή του Λίθου (γνώση που αμφισβητήθηκε πολύ σύντομα μετά), αφετέρου τους τρόπους με τους οποίους η γνώση αυτή αποκτιούνταν, κυκλοφορούσε, και γινόταν αποδεκτή ή απορρίπτονταν.

Κατερίνα Ψωμά, Οι δημοσιεύσεις για την Παλαιολιθική εποχή στην Ελλάδα

Οι δημοσιεύσεις που έχουν καταπιαστεί με την Παλαιολιθική εποχή στον Ελλαδικό χώρο μπορούν να δώσουν πολλές και ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την εξέλιξη της παλαιολιθικής έρευνας και την καθιέρωσή της στην Ελληνική και παγκόσμια αρχαιολογική κοινότητα. Στην παρούσα ανακοίνωση θα αναλύσουμε τον τρόπο μετάδοσης της αρχαιολογικής πληροφορίας και θα μελετήσουμε, με στατιστικές μεθόδους, την υπάρχουσα βιβλιογραφία που αναφέρεται στην παλαιολιθική Ελλάδα. Με την βοήθεια μιας βιβλιογραφικής βάσης, η οποία διευκόλυνε στη συλλογή, στη μεθοδική έρευνα των στοιχείων και στην σύγκριση των διαθέσιμων πληροφοριών, θα θέσουμε ποικίλα ερωτήματα που θα μας βοηθήσουν να εξάγουμε συμπεράσματα για την πορεία της έρευνας της Παλαιολιθικής περιόδου στον Ελλαδικό χώρο. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής καταδεικνύουν πως, τα τελευταία χρόνια, ο διεπιστημονικός διάλογος ισχυροποιείται με την ενεργό συμμετοχή στα δρώμενα και των ελλήνων αρχαιολόγων.